

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

DOI : 10.33274/2079-4762-2024-56-2-7-18

JEL: H56, D74, F52

УДК 323.285:330.34:061.1

Бочарова Ю. Г.,
д.е.н., професор

Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

Чернега О.Б.,
д.е.н., професор
Кожухова Т.В.,
д.е.н., професор

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

РАДИКАЛІЗАЦІЯ ТА ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄС¹

UDC 323.285:330.34:061.1

Bocharova Yu. G.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

Chernega O.B.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor
Kozhukhova T. V.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

INTERNAL SECURITY DIMENSIONS OF THE EU: RADICALIZATION AND TERRORISM

Мета. Мета дослідження полягає в аналізі особливостей розвитку радикалізації та тероризму в ЄС у 2020-2023 рр. як загроз економічній безпеці, а також в ідентифікації та оцінці основних напрямів контртерористичних заходів та заходів, спрямованих на зниження рівня радикалізації ЄС.

Методи. У процесі дослідження використано такі методи та прийоми пізнання: аналіз і синтез, індукція та дедукція (для обґрунтування впливу тероризму та радикалізації на економічну безпеку, механізми зазначеного впливу); узагальнення та систематизація (для ідентифікації стану та особливостей еволюції контртерористичних заходів та заходів із дерадикалізації в ЄС у 2020-2023 рр.); аналіз рядів динаміки (для ідентифікації тенденцій, що притаманні тероризму та радикалізації в ЄС у 2020-2023 рр.), табличний (для наочного представлення динаміки терористичної загрози, радикалізації в ЄС та особливостей їх структури).

¹ За фінансової підтримки Європейського Союзу в межах реалізації проекту «Європейські цінності: сталий розвиток, економічна безпека та цивілізаційні імперативи» 101127413 — EVSDESCI (програма Еразмус+ напрям Жан Моне).

Погляди та думки, висловлені в публікації, належать виключно автору і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського агентства з питань освіти і культури (EACEA). Ані Європейський Союз, ані EACEA не несуть за них відповідальності.

Результати. Обґрунтовано, що незважаючи на те, що збитки світової економіки від тероризму та радикалізації у 2020-2023 рр. становлять в середньому усього 0,085 % від збитків світової економіки від насильства, вплив тероризму та радикалізації виходить далеко за межі прямих економічних втрат, детермінує суттєві загрози та ризики світовій та національній безпеці через вплив на ланцюги постачання; інфраструктуру; обсяги торгівлі; привабливість країн як туристичних дестинацій та об'єктів інвестування; довіру всередині громад і національних політичних інституцій; якість життя людей, щастя, здоров'я тощо. Установлено, що у 2020-2023 рр. у ЄС має місце складна та динамічна картина терористичної загрози, а також еволюція відповіді правоохоронних органів. Так, у 2020-2023 рр. у ЄС мають місце: 1) ескалація терористичної активності та її суттєві структурні зміни; 2) інертність пріоритетів правоохоронних органів, попри зміну ландшафту загроз; 3) географічна асиметрія терористичної загрози та потреба в адаптованих стратегіях; 4) висока ефективність судових систем під час розгляду справ, пов'язаних із тероризмом; 5) загальна ефективність багатовекторних та інституціоналізованих контртерористичних заходів та заходів із дерадикалізації в ЄС. Визначено, що подальші зусилля ЄС у напрямку боротьби з тероризмом та радикалізацією мають бути зосереджені не лише на «традиційних» транснаціональних загрозах, а й на ефективному реагуванні на зростання ендемічного екстремізму шляхом посилення превентивних заходів, удосконалення механізмів обміну інформацією та адаптації правоохоронних пріоритетів до змінюваної природи загроз, а також постійного моніторингу економічних наслідків тероризму.

Ключові слова: ЄС, тероризм, радикалізація, мир, економічна безпека, терористична атака, арешт, контртерористичні заходи.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що збитки світової економіки від тероризму та радикалізації у 2020-2023 рр. становлять в середньому усього 0,085 % від збитків світової економіки від насильства (світові збитки від насильства у 2020 році - 14,96 трл дол, у 2023 році - 19,1 трлн дол, що становить 13,5% світового ВВП або 2380 доларів на душу населення; світові збитки від тероризму та радикалізації у 2020 році - 10,5 млрд дол, у 2023 році - 20 млрд дол) [2, 5, 13, 17], як свідчить аналіз джерел [1-16], вплив тероризму та радикалізації виходить далеко за межі прямих економічних втрат, детермінує суттєві загрози та ризики світовій та національній безпеці. Зазначені витрати не обмежуються прямими атаками; вони поширюються на психологічну, соціальну та політичну сфери, створюючи тривалу дестабілізацію. Так, як свідчить аналіз джерел [1-16] тероризм та радикалізація суттєво впливають на: ланцюги постачання; інфраструктуру; обсяги торгівлі; привабливість країн як туристичних дестинацій та об'єктів інвестування; довіру всередині громад і національних політичних інституцій; якість життя людей, щастя, здоров'я тощо. При цьому, як засвідчує інформація джерел [1-16], традиційне уявлення про тероризм як проблему, притаманну лише

регіонам конфліктів та країнам, що розвиваються, є застарілим. Сучасна динаміка терористичної загрози демонструє її глобальний та транснаціональний характер, що робить її актуальним викликом і для розвинених країн, зокрема держав-членів Європейського Союзу. Як свідчать дані Європейського парламенту, тероризм є суттєвим викликом для забезпечення безпеки ЄС, зокрема економічної безпеки ЄС, «з 2004 року тероризм обійшовся ЄС приблизно в 5,6 мільярда євро прямих втрат, поранень та збитків, а також 185 мільярдів євро втрат ВВП» [12].

Беручи до уваги все зазначене вище, дослідження особливостей розвитку радикалізації та тероризму в ЄС як загроз економічній безпеці, а також ідентифікація та оцінка основних напрямів контртерористичних заходів та заходів, спрямованих на зниження рівня радикалізації, становить значний науковий та практичний інтерес.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зростання наукового інтересу до проблем радикалізації та тероризму в світі в цілому, в ЄС зокрема фіксується на початку 2000-х років.

Так, якщо у 2000 році у виданнях, що індексуються у базі Scopus [1], було опубліковано 2 роботи із ключовими словами

«тероризм» («terrorism»), «ЄС» («EU»), радикалізація («radicalization»), то у 2005 році – 28 робіт, у 2010 році – 59 робіт, у 2020 році – 62 роботи, у 2024 році – 66 робіт. Усього із початку 2000-го року у виданнях, що індексуються у базі Scopus, було опубліковано понад 1000 робіт із зазначеними вище ключовими словами.

Серед авторів, які здійснювали дослідження у зазначених напрямках, слід відзначити наступних: Бардвелл Г. (Bardwell H.) [3], Буреш О. (Bures O.) [10], Главачкова Г. (Hlaváčková H.), Ікбал М. (Iqbal M.) [3], Каунерт К. (Kaunert C.), Леонар С. (Léonard S.), МакЕндрю І. (McAndrew I.) [4], МакКензі А. (MacKenzie A.), Шоу Р. (Shawe R.) [4] тощо.

Так, наприклад, Бардвелл Г. та Ікбал М. у роботі [3] здійснили спроби визначити економічний вплив тероризму у 2000-2018 рр. у світі в цілому, макрорегіональному вимірі, зокрема Європі.

МакЕндрю І., Шоу Р. у роботі [4], досліджуючи ефекти та фактори розвитку тероризму в світі встановили, що терористичні випадки стають більш імовірними, коли в державах фіксується зниження економічної безпеки; економічні санкції, інші види дискримінації, запроваджені проти окремих соціальних груп, призводять до зростання рівня внутрішнього тероризму; високодемократичні держави менш схильні до внутрішнього тероризму, ніж менш демократичні держави.

Буреш О. у роботі [10] провів аналіз реформи Європейського Союзу (ЄС), що спрямована на посилення боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, створення нового органу ЄС з боротьби з відмиванням грошей (AMLA). Він провів комплексний аналіз як правових, так і інституційних інновацій, запроваджених новою рамковою базою, оцінюючи їхній потенційний вплив на зусилля щодо боротьби з фінансуванням тероризму (CTF) по всьому ЄС; визначив ключові недоліки попередніх заходів ЄС щодо CTF, такі як непослідовне національне впровадження, завищена звітність та проблеми, що виникають через практику зниження ризиків. Буреш О. дійшов висновку, що хоча створення AMLA є значним кроком до більш скоординованого та гармонізованого підходу до CTF, його успіх

визначатиметься здатністю ЄС забезпечити довгострокове впровадження не лише превентивних, але й репресивних інструментів у боротьбі з фінансуванням тероризму, які не були охоплені новою рамковою базою ЄС щодо CTF.

Незважаючи на суттєвий доробок зазначених вчених у напрямку теоретичного осмислення теми проблем тероризму як в світі в цілому, так і в ЄС зокрема, багато аспектів цієї актуальної та багатоаспектної теми досліджені фрагментарно, потребують уваги наукової спільноти та подальшого розвитку. Одним таких аспектів, що становить сьогодні значний науковий та практичний інтерес, є дослідження особливостей розвитку радикалізації та тероризму в ЄС як загроз економічній безпеці, а також ідентифікація та оцінка основних напрямів контртерористичних заходів та заходів, спрямованих на зниження рівня радикалізації.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі особливостей розвитку радикалізації та тероризму в ЄС у 2020-2023 рр. як загроз економічній безпеці, а також в ідентифікації та оцінці основних напрямів контртерористичних заходів та заходів, спрямованих на зниження рівня радикалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення ефективного реагування на терористичну загрозу та загрозу радикалізації в ЄС розроблено та запроваджено низку документів, що визначають спільні контртерористичні заходи та заходи із дерадикалізації країн ЄС.

Відповідно до інформації, що представлено в офіційній базі даних законодавства Європейського Союзу [14], станом на 2024 рік у базі міститься понад 14000 різноманітних нормативно-правових актів та інших документів, які містять слово «тероризм» та/або «радикалізація».

До основних стратегічних, рамкових документів ЄС щодо тероризму та радикалізації відносяться:

Стратегія безпекового союзу ЄС на 2020-2025 рр. (EU Security Union Strategy) [8], що охоплює основні сфери безпеки включаючи тероризм і запобігання насильницькій радикалізації. Основні заходи та інструменти, визначені Стратегією: зміцнення співпраці; активне використання цифрових

технологій; нова програма ЄС для запобігання та боротьби з тероризмом та насильницьким екстремізмом (включаючи фінансування тероризму), а також посилена політика запобігання радикалізації; зміцнення стійкості критичної інфраструктури та громадських місць, а також кібербезпека; створення Європейської системи критичних комунікацій для покращення співпраці між службами швидкого реагування [8].

Порядок денний у сфері боротьби з тероризмом (Counter-Terrorism Agenda) [9], що базується на чотирьох стовпах: 1) виявлення вразливостей, нарощування потенціалу, стратегічна розвідка та оцінка загроз; 2) запобігання тероризму; 3) підвищення безпеки у громадських місцях, посилення фізичного захисту, захист критичної інфраструктури; 4) реагування. Крім того, даний порядок визначає необхідність створення національних єдиних контактних пунктів для жертв тероризму [9].

Стратегія ЄС з протидії тероризму (EU Counter-Terrorism Strategy) [15], що базується на чотирьох стовпах: 1) запобігання - боротьба з радикалізацією та вербуванням, шляхом усунення факторів або першопричин, що можуть до них призвести; 2) захист - зміцнення захисту ключових об'єктів, зменшення їхньої вразливості до атак та мінімізація наслідків; 3) переслідування - розслідування та судове переслідування терористів, порушення їхньої діяльності через кордони; реагування - управління наслідками атак, надання допомоги жертвам [15].

Стратегія безпеки ЄС (European Security Strategy), що була замінена на Внутрішню стратегію безпеки ЄС (EU Internal Security Strategy) [14], що ставить за мету реагування на існуючі та нові транскордонні загрози, зокрема визначає як одну із основних стратегічних цілей боротьбу із тероризмом шляхом розширення можливостей громад для запобігання радикалізації, припинення доступу терористів до фінансування та матеріалів, захист транспорту; посилення співпраці правоохоронних органів та обміну інформацією [14].

Стратегія запобігання радикалізації та вербуванню до тероризму (EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism) [16], що фокусується на таких

напрямах дій ЄС для досягнення визначених ефектів, як припинення діяльності мереж та осіб, які втягують людей у тероризм; забезпечення того, щоб голоси поміркованих думок переважали над екстремізмом; активне просування безпеки, справедливості, демократії та можливостей для всіх [16].

Рамкове рішення Ради про боротьбу з тероризмом (Council Framework Decision on Combating Terrorism), що було замінено на Директиву ЄС про боротьбу з тероризмом (EU Directive on Combating Terrorism) [14], що має на меті адаптувати законодавство ЄС до загроз, що розвиваються, встановлюючи мінімальні правила щодо визначення злочинів та відповідних санкцій [14].

Регламент ЄС щодо запобігання поширенню терористичного контенту в Інтернеті (Regulation on preventing the dissemination of terrorist content online) [14], що встановлює єдині правила для боротьби зі зловживанням послугами хостингу для поширення терористичного контенту онлайн.

Рамкові рішення та Директиви ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Directives - AML/CFT Directives) [14].

Рамкове рішення Ради про Європейський ордер на арешт (Council Framework Decision on the European Arrest Warrant) [14], що спрощує та прискорює процедури передачі осіб між державами-членами ЄС.

План дій щодо протидії радикалізації (Action Plan on Radicalisation) [14], що визначає конкретні заходи для боротьби з радикалізацією, що призводить до насильницького екстремізму та тероризму: підтримка проєктів обміну знаннями та програм реабілітації у в'язницях; боротьба з терористичним контентом та пропагандою в інтернеті; надання фінансової підтримки дослідженням та проєктам у сфері радикалізації; сприяння інклюзивному суспільству, освіті та спільним цінностям ЄС; посилення співпраці з третіми країнами; боротьба з іноземними бойовиками тощо.

Незважаючи на суттєву роботу, проведена ЄС у напрямку інституціоналізації та проведення контртерористичних заходів та заходів із дерадикалізації, протягом 2020-2023 рр. кількість терористичних актів в

країнах ЄС суттєво збільшилася (табл.1). Так, якщо у 2020 році на території ЄС було зафіксовано 57 терористичних актів (скоєних, невдалих, попереджених), то у 2023 році – 120. Левова частка терористичних актів протягом періоду, що аналізується, була пов'язана із ліворадикальним та анархістським тероризмом, етнонаціоналістичним та сепаратистським тероризмом (на зазначені різновиди тероризму припадало в

середньому майже 72% від загальної кількості терористичних атак у 2020-2023 рр. в країнах ЄС, зокрема 34 % - ліворадикальний та анархістський тероризм; майже 38% - етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм). Для порівняння джихадистський тероризм відповідальний в середньому за 20,2% терористичних актів в ЄС, праворадикальний тероризм – 7,2%.

Таблиця 1

Динаміка кількості терористичних атак та арештів у ЄС
(складено та розраховано авторами на основі даних [6,7])*

Показники	Роки									
	2020		2021		2022		2023		Δ 2020-2023	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Усього на території ЄС	57	449	18	388	28	380	120	426	63	-23
Джихадистський тероризм	14	254	11	260	6	266	14	334	0	80
Праворадикальний тероризм	4	34	6	64	4	45	2	26	-2	-8
Ліворадикальний та анархістський тероризм	25	52	1	19	18	19	32	14	7	-38
Етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм	14	39	-	26	-	18	70	25	56	-14
Інші види тероризму	-	1	-	5	-	26	1	18	0	18
Не класифіковані	-	69	-	14	-	6	1	9	-68	9

*1 - терористичні акти (скоєні, невдалі, попереджені), 2 – арешти

У 2020-2023 рр. відбулися суттєві зміни у структурі терористичних атак у країнах ЄС. Так, протягом періоду, що аналізується, частка терористичних атак, за які відповідальний джихадистський тероризм зменшилася на майже 13% (з 24,6% у 2020 році до 11,7% у 2023 році); праворадикальний тероризм – на 5,3% (з 7% у 2020 році до 1,7% у 2023 році), ліворадикальний та анархістський тероризм – на 17,2% (з 43,9% у 2020 році до 26,7% у 2023 році); етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм збільшилася на 33,8% (з 24,6% у 2020 році до 58,3% у 2023 році). Такі структурні зміни в терористичних атаках свідчать про зміну природи радикалізації – якщо у 2020 році тероризм як загроза економічній безпеці характеризувався здебільшого екзогенним відносно ЄС походженням, був міжнародно інспірованим, то у 2023 році – ендегенним, що є свідченням зростання внутрішньоевропейської напруги, зумовленої загостренням

внутрішньополітичних суперечок, геополітичними подіями та конфліктами, зокрема війною в Україні.

У 2020-2023 рр. кількість арештів осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, в країнах ЄС зменшилася. Так, якщо у 2020 році було здійснено 449 арештів осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, в країнах ЄС, то у 2023 році – 426 арештів. Найбільша частка арештів була пов'язана із джихадистським тероризмом (у середньому 67,8%), що обумовлено тим, що незважаючи на загальне зниження кількості джихадистських атак у ЄС, ця категорія тероризму залишається головним пріоритетом для правоохоронних органів. Для порівняння на частку арештів, пов'язаних із праворадикальним тероризмом припадало в середньому 10,3%, із ліворадикальним та анархістським тероризмом – 6,3%, із етнонаціоналістичним та сепаратистським тероризмом – 6,6%, із іншими видами тероризму – 3%, із

некласифікованим тероризмом – 6% від загальної кількості арештів у 2020-2023 рр. Протягом періоду, що аналізується, спостерігалися такі структурні зміни у арештах осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, в країнах ЄС:

збільшилася частка арештів осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з:

джихадистським тероризмом (на 21,8%, з 56,6% у 2020 році до 78,4% у 2023 році);

іншими видами тероризму (на 4%, з 0,2% у 2020 році до 4,2% у 2023 році);

зменшилася частка арештів осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з:

не класифікованим тероризмом (на 13,3%, з 15,4% у 2020 році до 2,1% у 2023 році);

ліворадикальним та анархістським тероризмом (на 8,3%, з 11,6% у 2020 році до 3,3% у 2023 році);

етнонаціоналістичним та сепаратистським тероризмом (на 2,8%, з 8,7% у 2020 році до 5,9% у 2023 році);

праворадикальним тероризмом (на 1,5%, з 7,6% у 2020 році до 6,1% у 2023 році).

Таким чином, у 2020-2023 рр., незважаючи на те, що тероризм та радикалізація в ЄС зазнають суттєвих змін, правоохоронні органи ЄС продовжують зосереджувати свої зусилля на боротьбі з джихадистським тероризмом, що характеризується транснаціональним характером, потенційно високим рівнем летальності, складністю мереж, однак свідчить про певну інерцію діяльності Європолу.

Серед країн ЄС найбільше потерпають від терористичних атак Бельгія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Люксембург, Іспанія, Австрія. При цьому епіцентрами терористичної активності у 2020-2023 рр. є Франції та Італії – 95 та 54 атаки відповідно; кількість атак у зазначених країнах протягом періоду, що аналізується, зростає – кількість терористичних атак у Франції збільшилася на 65, Італії – 6. За суттєве зростання кількості терористичних актів у Франції відповідальність несе етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм, Італії – ліворадикальний та анархістський тероризм (табл.2).

Таблиця 2

Країни ЄС, що зазнали терористичних атак
(складено та розраховано авторами на основі даних [6,7])*

Країни	1		2		3		4		5		6	
	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023
Бельгія	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Франція	8	8	1	1	1	-	5	70	-	1	15	80
Німеччина	4	3	2	-	-	-	-	-	-	-	6	3
Греція	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Італія	-	-	-	-	24	30	-	-	-	-	24	30
Люксембург	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Іспанія	-	1	-	-	-	1	9	-	-	1	9	3
Австрія	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Усього	14	14	4	2	25	32	14	70	-	2	57	120

1 – джихадистський тероризм; 2 – праворадикальний тероризм; 3 – ліворадикальний та анархістський тероризм; 4 – етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм; 5 – інші види тероризму; 6 – усього

Таким чином, асиметричність привабливості країн ЄС для терористичних атак вимагає від кожної країни-члена ЄС адаптації своїх стратегій безпеки до специфіки місцевих загроз.

Найбільша кількість арештів осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, у 2020-2023 рр. була зафіксована в Франції (205 арештів), Іспанії (141 арешт), Бельгії (136 арештів), Німеччині (95 арештів), Італії (79 арештів). У Франції, Іспанії,

Бельгії, Німеччині переважна кількість арештів була обумовлена підозрою у злочинах, пов'язаних з джихадистським тероризмом, у

Італії - ліворадикальним та анархістським тероризмом (табл.3).

Таблиця 3

Арешти осіб за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, в країнах ЄС (складено та розраховано авторами на основі даних [6,7])*

Країни	1		2		3		4		5		6	
	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023
Австрія	30	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Бельгія	2	67	1	4	-	-	-	-	-	3	58	1
Болгарія	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Хорватія	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Данія	1	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Фінляндія	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Франція	99	62	5	4	11	-	12	11	-	1	-	-
Німеччина	27	39	14	1	-	1	3	1	-	9	-	-
Греція	3	2	-	-	14	2	-	1	-	-	-	2
Угорщина	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ірландія	18	9	-	1	-	-	6	4	-	-	-	1
Італія	10	14	1	4	24	10	1	6	-	-	9	-
Латвія	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Литва	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Люксембург	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Мальта	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	15	18	6	5	-	-	2	-	-	5	1	-
Польща	8	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Румунія	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Словаччина	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Іспанія	37	78	5	-	2	1	12	1	-	-	1	4
Швеція	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Кіпр	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Португалія	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Чехія	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Усього	254	334	34	26	52	14	39	25	1	18	69	9

1 – джихадистський тероризм; 2 – праворадикальний тероризм; 3 - ліворадикальний та анархістський тероризм; 4 - етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм; 5 – інші види тероризму; 6 - не класифікований тероризм

У 2020-2023 рр. переважна кількість осіб, що були заарештовані за підозрою у злочинах, пов'язаних з тероризмом, була визнана винними. Найбільша частка заарештованих осіб отримала вирок у таких країнах ЄС, як Угорщина (100%), Румунія (100%), Німеччина (98,5%), Франція (90,6%), Данія (88,9%), Бельгія (84,9%). Найбільша частка заарештованих осіб була виправдана в таких країнах ЄС, як Греція (42,9%), Нідерланди (31,8%), Іспанія (37,7%), Італія (23,4%), Фінляндія (28,6%). При цьому слід зазначити, що

у 2020-2023 рр. кількість заарештованих осіб, які отримали вирок, були визначні винними, зменшилася в таких країнах ЄС, як Франція, Німеччина, Греція, Італія, Румунія; збільшилася - Австрія, Бельгія, Фінляндія, Нідерланди, Іспанія. Таким чином, боротьба з тероризмом у ЄС є динамічною та багатогранною. Вона поєднує в собі успіхи в запобіганні та судовому переслідуванні з викликами, пов'язаними зі складністю доведення, еволюцією методів терористів та особливостями національних правових систем (табл.4).

Таблиця 4

Вироки та виправдання за терористичні злочини (складено та розраховано авторами на основі даних [6,7])*

Країни	2020 рік			2023 рік			Абсолютне відхилення 2020-2023 рр.		
	1	2	Усього	1	2	Усього	1	2	Усього
Австрія	19	1	20	28	11	39	9	10	19
Бельгія	48	4	52	53	14	67	5	10	15
Данія	4	0	4	4	1	5	0	1	1
Фінляндія	0	2	2	5	0	5	5	-2	3
Франція	149	6	155	73	17	90	-76	11	-65
Німеччина	65	2	67	63	0	63	-2	-2	-4
Греція	6	6	12	2	0	2	-4	-6	-10
Угорщина	4	0	4	4	0	4	0	0	0
Італія	31	11	42	5	0	5	-26	-11	-37
Нідерланди	17	3	20	28	18	46	11	15	26
Румунія	3	0	3	1	0	1	-2	0	-2
Іспанія	16	16	32	22	7	29	6	-9	-3

1 – вирок, 2 - виправдання

Як свідчать дані Інституту економіки та миру, у 2021-2023 рр. незважаючи на те, що тероризм продовжує залишатися

загрозою економічній безпеці ЄС, спостерігається позитивна тенденція щодо зниження впливу тероризму на країни ЄС (табл.5).

Таблиця 5

Вплив тероризму на країни ЄС, визначений на основі даних Global Terrorism Index (складено та розраховано авторами на основі даних [2,13])*

Країни	2021 рік			2023 рік		
	Індекс GTI	Ранг	Якісна характеристика	Індекс GTI	Ранг	Якісна характеристика
Австрія	3.261	52	Низький	0,953	68	Дуже низький
Бельгія	1.745	68	Дуже низький	1,904	51	Дуже низький
Болгарія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Хорватія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Кіпр	0.922	82	Дуже низький	0,616	72	Дуже низький
Чехія	0.291	86	Дуже низький	0,000	89	Немає впливу
Данія	0.291	86	Дуже низький	0,000	89	Немає впливу
Естонія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Фінляндія	1.007	80	Дуже низький	0,000	89	Немає впливу
Франція	4.562	35	Низький	2,762	37	Низький
Німеччина	4.729	33	Низький	2,647	38	Низький
Греція	4.849	29	Низький	3,028	34	Низький
Угорщина	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Ірландія	1.060	78	Дуже низький	0,03	88	Дуже низький
Італія	3.687	50	Низький	1,447	58	Дуже низький
Латвія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Литва	0.827	83	Дуже низький	0,059	86	Дуже низький
Люксембург	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Мальта	0.000	93	Немає впливу	н/д	н/д	н/д
Нідерланди	2.077	66	Низький	0,577	74	Дуже низький

Польща	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Португалія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Румунія	1.060	78	Дуже низький	0,000	89	Немає впливу
Словаччина	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Словенія	0.000	93	Немає впливу	0,000	89	Немає впливу
Іспанія	2.861	55	Низький	1,669	55	Дуже низький
Швеція	1.660	69	Дуже низький	0,735	70	Дуже низький

Індекс GTI (Global Terrorism Index) варіюється в межах 0-10, де 0 – тероризм немає впливу, 10 – тероризм дуже високий вплив. Вплив визначається на основі інформації про кількість терористичних атак, кількість загиблих від тероризму, кількість поранених від тероризму, розміру матеріальних збитків, спричинених терористичними атаками

Як свідчать дані таблиці 5, протягом періоду, що аналізується, 15 із 27 країн ЄС характеризувалися зниженням впливу тероризму, 9 країн покращили свій якісний статус, 17 країн зберігали за собою статус країн із низьким, дуже низьким впливом тероризму або країн із відсутністю такого впливу. Станом на 2023 рік переважна більшість країн ЄС (22 країни з 27 країн) є країнами, що характеризуються дуже низьким впливом тероризму (9 країн: Австрія, Бельгія, Кіпр, Ірландія, Італія, Литва, Нідерланди, Іспанія, Швеція) або не відчують такого впливу (13 країн: Болгарія, Хорватія, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія). Разом із тим, 3 країни ЄС (Франція, Німеччина, Греція) не значно, але відчують вплив тероризму, характеризуються низьким впливом тероризму. Беручи до уваги все зазначене вище, контртерористичні заходи та заходи із дерадикалізації, що вживаються в ЄС засвідчують свою ефективність.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз особливостей розвитку радикалізації та тероризму в ЄС у 2020-2023 рр. як загроз економічній безпеці, а також ідентифікація та оцінка основних напрямів контртерористичних заходів та заходів, спрямованих на зниження рівня радикалізації в ЄС, дозволяє констатувати, що у 2020-2023 рр. у ЄС має місце складна та динамічна картина терористичної загрози, а також еволюція відповіді правоохоронних органів. Так, у 2020-2023 рр. у ЄС мають місце:

Ескалація терористичної активності та суттєві її структурні зміни. Протягом 2020-2023 рр. кількість терористичних актів у країнах ЄС майже подвоїлася (з 57 до 120),

що свідчить про ескалацію загрози. Ключовою зміною стала трансформація природи радикалізації: якщо у 2020 році домінував переважно міжнародно інспірований джихадистський тероризм, то у 2023 році спостерігається суттєве зростання частки ендегенних загроз, зокрема етнонаціоналістичного та сепаратистського тероризму (зростання на 33,8%), а також ліворадикального та анархістського тероризму.

Інертність пріоритетів правоохоронних органів, попри зміну ландшафту загроз. Так, незважаючи на зміну структури терористичних атак та домінування ендегенних видів тероризму (етнонаціоналістичний, ліворадикальний), основні зусилля правоохоронних органів ЄС та більшість арештів (у середньому 67,8%) продовжують зосереджуватися на боротьбі з джихадистським тероризмом.

Географічна асиметрія терористичної загрози та потреба в адаптованих стратегіях. Терористична загроза в ЄС є географічно асиметричною, з епіцентрами активності у Франції (95 атак) та Італії (54 атаки) протягом 2020-2023 рр., причому для Франції домінуючим є етнонаціоналістичний та сепаратистський тероризм, а для Італії – ліворадикальний та анархістський. Така асиметричність вимагає від кожної країни-члена ЄС не лише дотримання загальноєвропейських стратегій, але й глибокої адаптації своїх контртерористичних заходів до специфіки та природи внутрішніх загроз.

Висока ефективність судових систем під час розгляду справ, пов'язаних із тероризмом. Аналіз показує, що переважна більшість осіб, заарештованих за підозрою у терористичних злочинах, отримують вироки,

однак існують значні регіональні відмінності у ефективності судових процесів, що відображається у вищому відсотку виправдань у деяких країнах ЄС. Така ситуація підкреслює потребу у подальшому обміні передовим досвідом та гармонізації правових практик.

Загальна ефективність багатовекторних та інституціоналізованих контртерористичних заходів та заходів із дерадикалізації в ЄС. Незважаючи на згадані вище виклики, аналіз Індексу глобального тероризму (GTI) показує позитивну тенденцію: протягом 2021-2023 рр. 15 з 27 країн ЄС демонстрували зниження впливу тероризму, а 22 країни на 2023 рік характеризуються дуже низьким або відсутнім впливом тероризму. Такий результат значною мірою забезпечується комплексною, багатоплановою та постійно еволюціонуючою інституційною базою боротьби з тероризмом та радикалізацією в ЄС, її ефективним застосуванням. Зазначені інституційна база охоплює широкий спектр стратегічних документів, законодавчих актів та планів дій, свідчить про глибоку інституціоналізацію та серйозність підходу ЄС до цих

загроз, демонструє багатовекторний підхід, що включає запобігання радикалізації, захист, переслідування та реагування, а також формування нових інституцій (як-от AMLA) для посилення скоординованих зусиль.

Беручи до уваги все зазначене вище, можна стверджувати, що ЄС характеризується еволюціонуючим та дедалі складнішим терористичним ландшафтом, де внутрішньо-європейські чинники набувають все більшого значення як джерело радикалізації та насильства. Це вимагає від інституцій ЄС та країн-членів постійної адаптації, гнучкості та диференційованого підходу до протидії тероризму. Подальші зусилля ЄС мають бути зосереджені не лише на «традиційних» транснаціональних загрозах, а й на ефективному реагуванні на зростання ендегенного екстремізму шляхом посилення превентивних заходів, удосконалення механізмів обміну інформацією та адаптації правоохоронних пріоритетів до змінюваної природи загроз, а також постійного моніторингу економічних наслідків тероризму.

Список літератури

- 1 Scopus. URL: <https://www.scopus.com>.
- 2 Global Terrorism Index 2024. URL: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2024>.
- 3 Bardwell H. and Iqba M. The Economic Impact of Terrorism from 2000 to 2018. URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/peps-2020-0031/html?srsId=AfmBOor9HIEhuXlBxO4wR68Ma2S6ad-lq1rqntT4QyTt3QLd1EHlLrTq>.
- 4 Shawe R., McAndrew I. Impact of Domestic Terrorism on Economy: A Literature Review. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=123965>.
- 5 Global Peace Index 2024. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>.
- 6 European Union Terrorism Situation and Trend report 2024. URL: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2024-eu-te-sat>.
- 7 European Union Terrorism Situation and Trend report 2021. URL: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-te-sat>.
- 8 EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1379.
- 9 Security Union: A Counter-Terrorism Agenda and stronger Europol to boost the EU's resilience. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2326.
- 10 Bures O. The New EU Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism: A Paradigm Shift in EU Efforts to Combat Terrorist Financing? URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2025.2460594#abstract>.
- 11 The EU's work to tackle terrorism. URL: <https://www.consilium.europa.eu/ro/eu-response-to-terrorism/>.

12 The fight against terrorism. Cost of Non-EuropeReport. URL:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621817/EPRS_STU\(2018\)621817_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621817/EPRS_STU(2018)621817_EN.pdf).

13 Global Terrorism Index 2022. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/12/GTI-2022-web.pdf>.

14 “Офіційна база даних законодавства Європейського Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?scope=EURLEX&text=terrorism&lang=en&type=quick&qid=1750312489133>.

15 EU Counter-Terrorism Strategy. URL: <https://search.coe.int/cm?i=0900001680a9ad67>.

16 Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism. URL:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/en/pdf>.

17 Global Peace Index 2021. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2021/06/GPI-2021-web-1.pdf>.

18. Understanding EU counter-terrorism policy. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EPRS_BRI\(2023\)739395_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EPRS_BRI(2023)739395_EN.pdf).

References

1 Scopus. Available at: <https://www.scopus.com>.

2 2024 Global Terrorism Index. Available at: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2024>.

3 Bardwell H. and Iqba M. (2020). The Economic Impact of Terrorism from 2000 to 2018. Available at: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/peps-2020-0031/html?srsltid=AfmBOor9HIEhuXlBxO4wR68Ma2S6ad-lq1rqntT4QyTt3QLd1EHILrTq>.

4 Shawe R., McAndrew I. (2023). Impact of Domestic Terrorism on Economy: A Literature Review. Available at: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=123965>.

5 2024 Global Peace Index. Available at: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>.

6 2024 European Union Terrorism Situation and Trend report. Available at: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2024-eu-te-sat>.

7 2021 European Union Terrorism Situation and Trend report. Available at: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-te-sat>.

8 EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1379.

9 Security Union: A Counter-Terrorism Agenda and stronger Europol to boost the EU's

resilience. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2326.

10 Bures O. (2024). The New EU Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism: A Paradigm Shift in EU Efforts to Combat Terrorist Financing? Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2025.2460594#abstract>.

11 The EU's work to tackle terrorism. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/ro/eu-response-to-terrorism/>.

12 The fight against terrorism. Cost of Non-EuropeReport. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621817/EPRS_STU\(2018\)621817_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621817/EPRS_STU(2018)621817_EN.pdf).

13 2022 Global Terrorism Index. Available at: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/12/GTI-2022-web.pdf>.

14 EUR-Lex. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?scope=EURLEX&text=terrorism&lang=en&type=quick&qid=1750312489133>.

15 EU Counter-Terrorism Strategy. URL: <https://search.coe.int/cm?i=0900001680a9ad67>.

16 Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism. Available at: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/en/pdf>.

17 2021 Global Peace Index. Available at: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2021/06/GPI-2021-web-1.pdf>.

18. Understanding EU counter-terrorism policy. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EP_RS_BRI\(2023\)739395_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EP_RS_BRI(2023)739395_EN.pdf).

INTERNAL SECURITY DIMENSIONS OF THE EU: RADICALIZATION AND TERRORISM

Aim. The aim of the study is to analyze the features of radicalization and terrorism development in the EU in 2020-2023 as threats to economic security, as well as to identify and assess the main directions of counter-terrorism measures and measures aimed at reducing the level of radicalization in the EU.

Methods. The study employed the following research methods and approaches: analysis and synthesis, induction and deduction (for substantiating the influence of terrorism and radicalization on economic security, and the underlying mechanisms of such influence); generalization and systematization (for identifying the current state and evolutionary features of counter-terrorism and deradicalization measures in the EU during 2020-2023); time series analysis (to determine the trends characteristic of terrorism and radicalization in the EU from 2020 to 2023); and tabular method (for visually presenting the dynamics of the terrorist threat, radicalization in the EU, and their structural peculiarities).

Results. It has been substantiated that despite global economic losses from terrorism and radicalization averaging only 0.085% of total global economic losses from violence in 2020-2023, the impact of terrorism and radicalization extends far beyond direct economic losses. It determines significant threats and risks to global and national security through its influence on supply chains; infrastructure; trade volumes; the attractiveness of countries as tourist

destinations and investment objects; trust within communities and national political institutions; and people's quality of life, happiness, health, etc. It has been established that in 2020-2023, the EU experienced a complex and dynamic picture of the terrorist threat, along with an evolution in the response of law enforcement agencies. Thus, in 2020-2023, the EU witnessed: 1) an escalation of terrorist activity with significant structural changes; 2) inertia in the priorities of law enforcement agencies, despite changes in the threat landscape; 3) geographical asymmetry of the terrorist threat and the need for adapted strategies; 4) high effectiveness of judicial systems in handling terrorism-related cases; 5) overall effectiveness of multifaceted and institutionalized counter-terrorism and deradicalization measures in the EU. It has been determined that further EU efforts in combating terrorism and radicalization should focus not only on "traditional" transnational threats but also on effectively responding to the rise of endogenous extremism. This requires strengthening preventive measures, improving information exchange mechanisms, adapting law enforcement priorities to the changing nature of threats, and continuously monitoring the economic consequences of terrorism.

Keywords: terrorism, radicalization, peace, economic security, terrorist attack, arrest, counter-terrorism measures.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.
Project: 101127413 – EVSDSCI – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH